

**Prof.dr Boro Tramošljanin, naučni savjetnik Evropskog defendologija centra
Banja Luka**

Uzroci i posljedice siromaštva u Bosni i Hercegovini

Siromaštvo je jedan od onih društvenih fenomena koji je predmet interesovanja brojnih društvenih nauka. Među njima sociologija pokazuje posebno interesovanje za pomenuti fenomen. Retrospektivno posmatrano siromaštvo je esencijalna komponenta društvene stvarnosti, što će reći da je neprekidni pratilac ljudske istorije, od prvobitne zajednice, do modernog postindustrijskog društva. To znači da je siromaštvo staro koliko i društvo u kojem su ljudi egzistirali, stupajući u međusobne odnose, povodom obavljanja društvenih djelatnosti, da bi osigurali biološku i društvenu egzistenciju. Još su antički filozofi zapazili problem siromaštva. Tako, na primjer, Platon u djelu Država, naglašava " da se svaka država sastoji od dvije države - bogatih i siromašnih". Po uzoru na svog učitelja Platona, i Aristotel u djelima Politika i Ustav atinski, primijećuje da " u svakom polisu postoje dva polisa" u okviru kojih se vodi borba demosa sa oligarhijom. Osim , Platona i Aristotela, za fenomen siromaštva su se posebno zanimali utopisti a potom Žan-Žak Ruso i klasici marksizma, Marks, Engels i Lenjin.

I u našem vremenu, pitanje siromaštva, se aktualizovalo pojavom novog fenomena globalizacije. U njenom epicentru stoji filozofija neoliberalizma koja favorizuje bogate, a nasuprot njima promoviše nihilistički odnos prema socijalnoj zaštiti marginalnih društvenih grupa, radnika, seljanka, omladine, inteligencije, boraca i penzionera.

O siromaštvu postoje dva dijametralno različita gledišta:

Prvo, personalizira siromaštvo konstatacijom, da su siromašni krivci za svoj deprivirajući položaj u društvu jer je svako odgovoran za svoju statusnu poziciju na nivou globalne društvene strukture.

Drugo , objektivizira fenomen siromaštva. Ono se dovodi u kontekstualnu vezu sa društvenim odnosima s obzirom da je društveni proizvod. Otuda i imperativni postulat da se društvena zajednica solidariše sa onima koji su siromašni.

Što se tiče operacionalizacija pojma siromaštva do sada je izmodelovano više definicija. Naša namjera nije da taksativno izložimo što veći broj definicija. S toga ćemo se opredijeliti za onu definiciju koja je, po našem mišljenju, relevantna. Prema definiciji Organizacije ujedinjenih nacija, siromašnim se tretiraju osobe lišene određenog načina života, konfora i dostojanstva koji. se smatraju normalnim u društvu u kojem žive.

Kada je riječ o uzrocima siromaštva u Bosni i Hercegovini u njih ubrajamo slijedeće:

a) Istorijski determinizam s obzirom na krucijalnu istorijsku činjenicu da egzistiramo na Balkanu koji se u ekonomskim, tehnološkom i civilizacijskom pogledu nalazi ispod horizonta zapadne civilizacije za nekoliko stoljeća. Otuda je, sasvim legitiman zaključak da su naša tehnološka nerazvijenost, ekonomsko zaostajanje i siromaštvo naslijeđeni sticajem određenih istorijskih okolnosti. To predstavlja za nas nepremostivu distancu. Ona se ne može transcendirati " preko noći" i neophodno je da protekne znatan dio vremena koji je nužan da bi smo se bar približili, ako ne i izjednačili, sa zapadnoevropskim zemljama.

b) Deficitarnost etosa rada. Etos rada nismo razvili u religiji, obrazovanju i kulturi što znači da smo prema njemu imali ignoranski odnos. Poznata je ona stereotipna parola koju roditelji saopštavaju djeci kada pođu u školu " uči dobro pa nećeš raditi". Dakako da to nije slučaj s tehnološki razvijenim zemljama Zapada koje su aksiološku dimenziju ljudskog rada dovele do paroksizma u okviru protestantske religije i liberalističke ideologije. Ilustracije radi, u protestantizmu je prisutna apoteoza ljudskog rada koji je shvaćen kao poziv putem kojeg se čovjek nastoji dodvoriti Bogu. Isto tako i liberalistička ideologija je vrijednost ljudskog rada postavila na pijedestal neprikosnovene vrijednosti. Zato je, Bendžamin Franklin, s razlogom govorio da ako je čovjek marljiv u svom poslu on treba da bude na vertikalno-hijerarhijskoj gradaciji iznad kraljeva. Navedena argumentacija, u vezi različitog tretmana, aksiološke dimenzije ljudskog rada kod nas i zapadnoevropskih zemalja reljefno nam objašnjavaju našu ekonomsku zaostalost i siromaštvo a njihov ekonomski prosperitet, tehnološki progres i materijalno blagostanje.

v) Neodgovornoj, nehumanom i hazardnoj privatizaciji. U vrijeme njenog ekspresnog provođenja (u periodu tranzicije) radnici su se silom prilika našli na ulici lišeni prava na rad i prava na radno mjesto kojim se to pravo konkretizuje. Tako se društvo Bosne i Hercegovine diferenciralo na dva pola, manjinsku elitu bogatih i većinu siromašnih.

g) Depravirajuća pozicija obrazovanja, nauke i kulture. U njoj su pomenuti elementi idejne nadgradnje totalno marginalizovani. Na tom principu se nastoji racionalizovati tradicionalno gledište da su segment potrošnje, teret i gubitak za privredu. Dakle, njima se poriče njihova prioritarna uloga za ekonomski razvitak i tehnički progres Bosne i Hercegovine.

Sve nam se to vraća kao bumerang i zato smo u ekonomskom smislu zaostali. Otuda i nije iznenađenje što naša egzistencija protiče u bijedi, beznada i siromaštvu.

d) Svjetska ekonomska kriza, koja je dodatno izazvana ratovima između Rusije i Ukrajine, Izraela i Palestine, što ima negativan utjecaj na globalnu svjetsku ekonomiju i nacionalne ekonomije. To se odnosi i na ekonomiju Bosne i Hercegovine. Rezultat svega toga je zatvaranje firmi, nagli porast rezervne armije radnika i sveopšta društvena kriza.

Što se tiče posljedica siromaštva u Bosni i Hercegovini u njih svrstavamo slijedeće:

1) U ekonomski nerazvijenoj zajednici, koju reprezentuje Bosna i Hercegovina, građani ne mogu ostvariti svoje pravo na rad a samim time i pravo na život jer se ta dva prava nalaze u dijalektičkom odnosu i ona međusobno ne kolidiraju.

2) Disfunkcionalnost društvenih institucija se zakonito potvrđuje s obzirom da nerazvijenost ekonomske baze onemogućuje njihovo uspješno funkcionisanje. To emanira fenomen anomalije o čemu je Emil Dirkem, govorio još u 19- om vijeku. Po njegovom mišljenju, ona nastupa onda kada u društvu ne postoje solidne institucije i to onda kada one od sredstva postaju cilj po sebi (to se kod nas upravo i događa). Time se izaziva dezintegracija društva koja je imanencija Bosne i Hercegovine sa njenim entitetima.

3) Dolazi do redukcije cjelokupnog korpusa ljudskih potreba na elementarne biološke potrebe. Ovim pristajemo na animalni način ljudske egzistencije. U tom slučaju parafrazirajući Marksa " ljudsko postaje životinjsko, a životinjsko postaje ljudsko". Dakle, čovjek je redukovan na biološki nivo egzistencije koja ne može biti suština čovjeka.

4) U siromašnom društvu, u kojem trenutno egzistiramo, ne može se ostvariti njegova personalizacija koja implicira afirmaciju ličnosti i ostvarivanje njenog identiteta. Prema tome, siromašna zajednica podstiče konformizam u kojem se jedinka utapa u razne forme kolektiviteta, naciju, klasu, grupu vršnjaka, gubeći potpuno svoju individualnost.

5) Širenje prostitucije geometrijskom progresijom. S tim u vezi, u naučnim istraživanjima kod nas, potvrđena je hipoteza da, ukoliko je niži i siromašniji status porodice ona lakše pristaje na plaćenu prostituciju.

6) Ekspandiranje migracionih procesa iz siromašnih zemalja prema onima koje su ekonomski razvijene i bogate. Indikativni su podaci, da prema provedenim anketama, u Bosni i Hercegovini, Srbiji i Hrvatskoj više od 60% omladine želi napustiti svoju zemlju i potražiti " svoje mjesto pod suncem" u stranim državama koje im pružaju perspektivizam i viziju budućnosti.

7) Destabilizacija bezbjednosnih prilika u Bosni i Hercegovini o čemu svjedoče teroristički napadi na Američku ambasadu u Sarajevu, Policijsku stanicu u Bugojnu i Zvorniku, kao i policijska akcija " Svjetlost" u Maoči usmjerena protiv ekstremizma vehabijskog pokreta, koji ne preza od upotrebe sile da bi ostvario mračne ciljeve inspirisane islamskim fundamentalizmom.

8) Rapidno povećavanje samoubistava. Ona se ne mogu objašnjavati isključivo poremećajem u mentalnoj strukturi ličnosti, nego nepovoljnim ekonomskim i socijalnim kontekstom u kojem ljudi žive. Građani ne mogu obezbijediti голу fizičku egzistenciju jer su u vremenskom razdoblju tranzicije ostajali bez posla. Time se lišavaju, ne samo prava na rad, već i prava na život. U toj dijaboličnoj situaciji oni dižu ruku na sebe opredjeljujući se na čin samodestrukcije da bi se tako oslobodili sumorne stvarnosti.

9) Nagli pad životnog standarda, iz čega se može zaključiti, da su građani dovedeni na rub biološke egzistencije.